

ELTŰNŐ HAGYOMÁNYOK?

A nemzetállamok válságjelei az utóbbi időben arra készítették a szociológusokat, köztük Anthony Giddens és Scott Lasht is, hogy megjósolják a hagyományok eltűnését. Giddens így fogalmaz: „a modernitás reflexivitásában lényeges szerepet játszó hagyományoktól való radikális elfordulás teljesen megszakítja kapcsolatunkat [...] a korábbi időszakokkal” (Giddens 1991: 175–176). Ez a kijelentés olyan nyugati kutatásokon alapul, amelyek a különböző alap intézmények mint például a vallás, házasság értékvesztését, és a fogyasztói társadalom, az élvezeteknek a végsőkig fokozni kívánó tagjai számára kiüresedett kulturális szupermarketeken belül zajló folyamatokat vizsgálják.

A világ különböző részein végzett kutatások azonban nem erősítik meg ezt az állítást. A mind inkább nemzetközivé váló gazdaság, az információk cseréje, illetve a politikai rendszerek változása az etnikus és nemzeti identitás problémáját vetette fel mindenhol. Mialatt Európa, a nemzetállamok hosszú történetével a háta mögött, jelenleg a szorosabb együttműködés felé tart, a lokális identitás különféle megnyilvánulásai egyre nagyobb jelentőséget követelnek maguknak, addig a harmadik világban még csak most kezdenek formálódni a nemzetállamok és a nemzetek. Történetileg a világ tehát elérte azt az állapotot, amelyben a nemzeti, a törzsi és az újjáalakult törzsi rendszerek együtt élnek a nemzetközi integráció különféle megnyilvánulásival és a kulturális hatásokból eredő konfliktusok vagy az asszimilációra, vagy a saját identitásuk keresésére kényszerítik az egyes népeket. A népességben a legkülönbözőbb okokból, például a lakóhelyükről elűzött vagy kitelepített emberek által létrehozott diaszpórák okozta változások eredményeképpen egyre több menekült és eredeti lakóhelyétől távolélő ember és multikulturális közösség létezik. A változás folyamatában az egyes etnikai csoportok megpróbálják megteremteni, aprólékos munkával tudatosan összerakni saját identitásukat, a múlt és a hagyományok felhasználásával, és egyben azok megalkotásával.

TRADÍCIÓ ÉS MODERNITÁS

Az európai nemzetállamok válsága, az 1980-as és 90-es években ahhoz a vitához vezetett, amely a nacionalizmus és a nemzetállamok kialakulása során történt hagyományalkotás összefüggéseit vizsgálta (Anderson 1983, Hobsbawm – Ranger 1983, Gellner 1983, Abrahams 1993, Ehn – Frykman – Löfgren 1993, Linde-Laursen 1995, Anttonen 1996).

A nemzetépítés elengedhetetlen feltétele az identitás kutatása olyan egyszerre egyesítő és elválasztó tényezők segítségével, mint a nyelv, kulturális hagyományok, értékek, vallás, történelem közös tapasztalata és meghatározott földrajzi helyzet. A nemzeti identitás nem véletlenül és nem önmagától születik. Megalkotása megköveteli a másoktól való elhatárolódást, tehát tudatos tevékenység eredménye. Jean-Jacques Rousseau már 1762-ben megjegyezte: „Bárki is vállalja egy Nép megalkotását [...] mindenképpen át kell alakítania minden egyes embert [...] valami önmagán túlmutató nagyobb egész részévé, amelyből bizonyos értelemben saját életét és létét eredezteti”. Rousseau véleménye szerint lényeges eleme ennek az egésznek „az eredet, az érdek és a konvenció egysége” (Rousseau 1964: II, VII). Az identitás azonban egyáltalán nem statikus dolog, sokkal inkább egy állandó mozgásban lévő folyamat (Friedman 1992a: 194–210, 1992b: 839–859). Az „eredet, az érdek és a konvenció egysége” megerősíti a közösség identitását, a figyelmet a csoport egyediségére és más csoportoktól való különbözőségére irányítva. Az írott történelem nélküli népek szóbeli hagyományaik felélesztésével és a hagyományok új formáinak megteremtésével kutatják saját múltjukat. Ez az identitásformáló tevékenység éppúgy megjelenik a mitológiában és a vallásban, mint a mindennapi életben és a hétköznapi cselekvésekben. Amikor pedig ténylegesen identitássá válik, a hétköznapi gondolkodás a múltat szimbolikus hatalommal ruházza fel, és ezt összefoglalóan hagyománynak nevezi.

A latin *tradere* ige jelentése „mozgatni”, „szállítani” valamit a múltból a jelenbe. A *tradíció* szó szerinti értelme tehát „a múlt a jövőben”. A hagyomány fogalmával azokra a kifejezésekre, gondolkodási

és tevékenységi módokra hivatkozunk, amelyek tudatosan a kultúra folytonosságát fenntartják. Gyakorlatilag, bármely kulturális folyamat hagyománnyá válhat, amennyiben megfelel a hagyomány követelményeinek, azaz közös alapot teremt az etnikai csoport céljainak és tevékenységeinek. Így, akár egyetlen, a mindennapi kontextusából kiragadott kulturális jelenség is a kulturális folytonosság szimbolikus kifejezőjévé válhat. Ezen szimbolikus kifejezés hagyományként való értelmezése azonban egy olyan tudatos cselekvés, amelyet a csoport önmeghatározására való igénye motivál. Ettől kezdve a hagyomány fogalmát a társadalmi felemelkedés korában aktualizálták, és akkor is, amikor a kulturális határok veszélybe kerültek. Egy hagyomány – a múlt a jelenben – akkor válik hagyománnyá, amikor az etnikus vagy nemzeti jelentőséggel felruházott, a jelent a múlttal összekötő kapcsolat különösen fontos szerepet kap bizonyos időszakokban, mindenekelőtt társadalmi válságok idején, vagy amikor egy adott kultúra határait veszélyezteti valami.

A hagyomány, ideológiai tartalmú fogalomként, nem csupán az európai nemzetállamokhoz köthető, hanem olyan népek és etnikai csoportokhoz is, amelyeknek nem sikerült megvalósítaniuk nemzeti terveiket, vagy soha sem foglalkoztak ilyen gondolatokkal. Az 1990-es évek elején, a globalizációt és az etnikus folyamatokat vizsgáló kutatást mindinkább az foglalkoztatta, hogy identitásuk igazolása érdekében az egyes közösségek hogyan keltik életre múltjukat. A téma kapcsán felmerülő problémák, amelyek az utóbbi időben szociológusok, történészek és antropológusok körében is népszerűek, három fő területet érintenek: 1) hogyan értjük meg a hagyományokat és a hagyományos társadalmakat; 2) csakis a nyugati világ kulturális fejlődésének modelljén alapul az az elképzelés, amely szerint a kultúra olyan alapvető szakaszokra osztható, amelyek a premodern, a modern, a posztmodern és a poszt-tradicionális fogalmával írhatók le, és 3) az etnikai kisebbségek vagy soknemzetiségű közösségek körében történő hagyomány teremtéséről és megújításáról szóló értekezésekben tetten érhető burkolt vagy nyílt politikai állásfoglalás.

A jelenkori világ modernizációjáról és globalizációjáról, a hagyomány fogalmának megértéséről szóló szociológiai viták olyan gondo-

latokból indulnak ki, amelyeket már a 18. századi romantikusok is megfogalmaztak. A „hagyományos közösségek” elemzéséhez gyakran az elzárt kulturális elemeket vizsgáló, klasszikus antropológiai irodalom szolgáltat hivatkozási alapot. A hagyomány ezen idejétmúlt meghatározásának egyik legjobb példáját Anthony Giddens adta 1994-ben a *Living in a Post-Traditional Society* című cikkében. A következőket állítja: „A hagyomány emlékezethez, különösen a Maurice Halbwachs szerinti „kollektív emlékezet”-hez kötődik: rítusokat tartalmaz, összefüggésben áll azzal, amit az igazság előírásos fogalmának nevezhetünk, vannak védelmezői, és a szokástól eltérően, összefonódott erkölcsi és érzelmi kötődést jelent.” (Giddens 1994: 63). Anthony Giddens érvelésének leginkább vitatható pontja, a misztikus jellege miatt megőrzött, a mechanikus ismétléshez szorosan kötődő lokális tudás (premodern vagy tradicionalista, a hagyományhoz ragaszkodó tudás) fogalma. Giddens szerint tehát a hagyomány egy olyan dolog, amely változhat, eltűnhet vagy megújítható, de amely vitathatatlanul teljes egész, monolitikus valóság.

Az európai hagyományvesztést kutató teoretikusok a kultúra fejlődését olyan folyamatnak tekintik, amelyben különböző periódusokban: a hagyományos és a modern, a modern és a poszt-modern vagy a poszt-tradicionális követi egymást. A korszakokban való gondolkodás az introspektív nyugati szociológia meghatározó jellemzője. A hagyományos kultúrákat, mind az európai népi kultúrákat, mind az Európán kívüli kultúrákat statikus, zárt rendszereknek tekintik, amelyeket leginkább a következő jelzők jellemeznek: a hideg, az ismétlődő, rituális, előre meghatározott, differenciált és szervezett, szemben a meleg tapasztalati, reflexív, differenciálatlan, és szervezetlen modern, sőt posztmodern Nyugattal (Heelas 1996: 3). Jó példa erre ismét Anthony Giddens, aki a hagyománynak, a modern európai kultúra építésében játszott szerepét vizsgálva kijelenti: „A modernitás lerombolja a hagyományt, annak ellenére, hogy a modern társadalmi fejlődés korai szakaszában a modernitás és a hagyományok együttműködése meghatározó jelentőségű volt.”

LOKALITÁS, GLOBALIZÁCIÓ ÉS IDENTITÁSFORMÁLÁS

A hagyomány fent említett monolitikus szemlélete a lokális közösségek fogalmában gyökerezik, amely klasszikus értelemben közös teret, közös értékeket, közös identitást és kultúrát jelentett, és amely mind az antropológiai, mind a folklorisztikai kutatásokban a közös hivatkozási alapot jelentette (Marcus 1992: 315). Azonban, mint ahogy azt több, a modern identitásfolyamatokkal foglalkozó tudóssal egybehangzóan Arjun Appadurai állítja: „a csoport identitás tájképei – az *etnoképek* – már nem az antropológiai kutatás jól ismert témái, hiszen a különböző közösségek már nem térhez kötöttek, történetileg nem öntudatosak, kulturálisan nem homogének” (Appadurai 1996: 48).

Az identitásformáláshoz kapcsolódó hagyományok vizsgálatának kulcsfogalma a modern világot jellemző sokféleség és homogenitás. Charles Brighthoz és Michael Geyerhez hasonlóan úgy is fogalmazhatnánk, hogy „a lokális identitás úgy jelenik meg, mint a nagyobb egészbe való beilleszkedéssel szembeni ellenállás, illetve az ehhez való alkalmazkodás elemei között kötött kompromisszum” (Bright – Geyer 1987). A szétszórt közösségek és a kitelepített kultúrák világában, helyhez kötött, koherens entitások helyett szétszórt vagy összetett identitásokról beszélhetünk, mivel az egyének vagy csoportok identitása egyidejűleg alakul különböző helyeken és különböző cselekvésekben (Marcus 1992: 315).

Ezen folyamatok látszólagos ellentéte az *elképzelt világok*-ban gyökerező identitásokban keresendő (Arjun Appadurai Benedict Anderson alapján, Appadurai 1996: 33). Mivel a gyarmatosítás elleni küzdelem kisajátította a nemzeti romantika olyan kedvelt kifejezéseit, mint a hagyományok, szokások, az identitásérzés a közösség lokálisan megformált múltjában gyökerezik, még a szétszórt közösségek esetében is. Arjun Appadurai szerint „a lokalitás [...] olyan fétissé válik, amely elrejt mindazon globálisan szétszórt erőket, amelyek az alkotó folyamatokat valójában mozgásban tartják” (Appadurai 1996: 42). Úgy is fogalmazhatunk, hogy a lokalitás olyan fétissé vált, amely el-

rejt a közösség szétszórt identitását azáltal, hogy szimbolikus jelentést tulajdonít mindennek, ami szilárd, ősi gyökerű és a múlthoz tartozó.

A helyi és a globális hatások – adminisztratív, gazdasági, kulturális, stb. – közti kapcsolatok és a köztük lévő párbeszéd vizsgálata komplex kutatási területeket jelentenek, amelyeket itt csak megemlítünk. Appadurai, aki az etnográfia feladatát annak a kérdésnek megválaszolásában látja, hogy „mi a tapasztalatként megélt lokalitás lényege egy globalizálódó, területi kötöttségektől megfosztott világban?” (Appadurai 1996: 52). A lokalitást egy elsősorban összefüggésekben létező és a környezetétől függő, mintsem éles határokkal elválasztott és térben zárt jelenségként definiálta. Véleménye szerint a lokalitás egy, a mentalitástól függő konstrukció, amelynek megalkotásában nagy szerepet kaptak mind az anyagi, mind a szellemi közvetítők (épületek, kultúrtájak, folklór és szájhagyomány) szimbolizáló ereje. Bár a „lokális” fogalmát egy tudatosan létrehozott és fenntartott konstrukciónak tekinti, a „környezet” fogalmát megtartja a társadalmi reprodukció térbeli egységeinek konkrét meghatározására.

Érdeemes megjegyezni azt, amit David Harvey, a Johns Hopkins egyetem geográfusa a *Postmodern Condition* című művében állított: „A globalizáció kifejezést először az *American Express* nevű társaság használta”. A globalizáció alapjában véve a késői kapitalizmus terméke, amely jelenleg meghatározó erőt jelent a legtöbb ország gazdasági életében. Annak ellenére, hogy számos tudós – köztük Stuart Hall is – a globalizáció új formáját lényegében a tömegkultúra terjeszkedésének tekinti (Hall 1991: 27), a globalizáció folyamatai ennél mégis jóval összetettebbek: a kormányzat és a gazdaság szintjén érintik a hatalmi kapcsolatokat, valamint a szürke gazdaság, a kultúra, az információ csere és technikai fejlődés jelenségeit.

George Marcus felhívja a figyelmet arra, hogy a világméretű integráció egyik ellentmondása, hogy az nem egy „könnyen érthető totalitáshoz, hanem a korábban nagyon különbözőnek és össze nem illőnek gondolt jelenségek közötti kapcsolatok növekvő sokféleségéhez” vezet (Marcus 1992: 321). Hogyan vizsgálhatjuk a hagyomány és az identitásformálás összetett folyamatait a szerteágazó kapcsolatok, az ideológiai, gazdasági és hatalmi viszonyok kusza hálójában? Sok tu-

dós egyetért abban, hogy nem választhatjuk el egymástól az integrált világ különböző részeit, de a lokális és a globális közti kapcsolat döntő fontosságú bizonyos társadalmi jelenségek kialakulásában (Ekholm-Friedman – Friedman 1995: 134, Friedman 1994).

MARGINÁLIS CSOPORTOK ÉS AZ ETNIKAI IDENTITÁS KONSTRUKCIÓJA A NEMZETÁLLAMOK PÉLDÁJÁT KÖVETVE

Az előbbieket kiegészíthetjük azzal, hogy a probléma komplexitását tovább növeli a jelentéssel felruházott tér új fogalma. Olyan területek kapcsolódnak be a nemzetközi kereskedelembe, amelyeket eddig távolinak és periférikusnak tartottunk. Jó példa erre a Szaha (Jakut) Köztársaság, amely a Szovjetunió összeomlása után – természeti kincseire támaszkodva – jó kapcsolatokat alakított ki a pénzügyi világ központjaival.

A globalizáció új formáinak egyik legfeltűnőbb jelensége a marginális jelenségek megjelenésének reprezentatív szerepe. Stuart Hall azokat a folyamatokat, amelyek során a marginalitás meghatározó mértékűvé vált, a 20. század egyik igen mélyreható kulturális forradalmának nevezte (Hall 1991: 3). Ez a folyamat egyidejűleg új témák, új etnikumok, új vallások és olyan közösségek megjelenését jelenti, amelyek korábban kiszorultak a kulturális reprezentációból.

A globalizációval szembeni egyik lehetséges ellenreakció a marginális és a lokális jelenségek kulturális jelentőségének növelése. Ez leggyakrabban a saját, hivatalosan nem létező, szájhagyomány útján megőrzött és továbbadott történelem életre keltésével történik (Hall 1991: 34–35). A globalizáció nem csupán a nemzetközi cégek vagy vállalatok irodáiban zajlik, hanem a helyi közösségekben is. Ez nem csak a nyugati országokban figyelhető meg, hanem a korábbi Szovjetunió egész területén is.

Nem érthetjük meg a jelenleg a közép-európai országokban zajló társadalmi változásokat, ha a kormányzatban vagy a társadalomban bekövetkezett szerkezeti változásokat pusztán a nyugati társadalomtudományok korszakokban gondolkodó szemléletéből kiindulva kívánjuk elemezni. Az orosz lakosság – mind az orosz nemzetiségűek, mind a számtalan kisebb nemzetiséghez tartozók – életmódját és világszemléletét a szovjet kultúra formálta. A sokféle, helyi jelentőséggel bíró hagyomány mellett ez a kultúra hatja át a látás- és életmódot. A változó kormányzati rendszer sokféle lehetőséget jelent a hagyományos helyi és az etnikai gondolkodás számára és előbb-utóbb az élet minden területét érinteni fogja. Mindez a jövőt meghatározó irányelvekre is hatással lesz.

Mint a világszemlélet formálói, a helyi vallás és a hagyományos hitvilág a kultúra mélyszerkezetén belül formálódik és alakítja is azt. A szovjet kormányzat által hosszú ideig megkövetelt ateizmus sem tudta gyökerestől elpusztítani a vallásos kisebbségek gondolkodásmódját, rítusait. Az 1991 és 1998 között Oroszországban végzett te-repmunkám során láttam, hogy a hiedelem-hagyomány fennmaradt, vagy a helyi identitásalkotás részeként éppen akkor próbálták feleleveníteni azokat. A finn nyelvsaládhhoz tartozó népek a Volga és a Káma folyó közelében, különösen az udmurtok és a marik, az ortodox vallás mellett megőrizték saját, helyi vallásukat is, sokkal teljesebben, mint azt korábban gondoltuk. Például, az Udmurt Köztársaságban vannak olyan falvak, ahol található még áldozati ligetek és használják azokat áldozati lakomák alkalmával, hogy a bőséget elősegítsék. Hasonlóképpen, az utóbbi időkben a Mari Köztársaság lakói is megkísérlik feleleveníteni ezeket az ünnepeket. Az etnikumhoz kötődő vagy „természeti vallások” szerepe a nemzeti identitás építésében számtalan vitát eredményezett akadémikus körökben. Számos finnugor nép esetében, írott történelem híján, a szájhagyomány útján megőrzött hagyományok szolgálnak alapul a nemzeti kultúra megalkotásához. Az 1992-ben Yoshkar-Ola-ban Uno Harva emlékére rendezett finnugor kongresszus résztvevői is kiemelték, hogy a hiedelem-hagyomány, mint a nemzeti kultúra alapját jelentő világnézet, különleges jelentő-

séggel bír. Hasonló folyamatok tapasztalhatóak Szibériában is, ahol művészek merítenek ihletet a samanizmus hagyományos formáiból.

Amint azt Benedict Anderson megállapította, a nemzettudat Európában nagyrészt az írásbeliség terjedésével alakult ki. Ma, az identitás reprezentációjának különféle szimbolikus módjai versengenek egymással. A viselet, az ének, a reprezentációnak ugyanúgy széles körben alkalmazott elemei Észak-Oroszországban, mint a nagy összejövetelek és ünnepek. A szabadtéri múzeumot a falusi kultúra, a valódi falusi élet hiteles reprezentációjának tekintik.

A posztmodern világot a cselekvés és a hatásyakorlás új formái jellemzik. A nők saját identitásuk meghatározására tett kísérletei nem csak megkérdőjelezi a konvencionális nemi szerepeket, de az etnicitás újfajta kifejezéseit is megteremtik. A nők a férfiakétól eltérő elbeszélő műfajokat és jelentéseket alkotnak (Mills 1991). A nők ez irányú tevékenységének, közvetítő szerepének alaposabb vizsgálata felélénkítheti a nacionalizmus-vitát és magyarázattal szolgálhat az identitásformálás egymásnak ellentmondó, mégis szorosan összefüggő módjaira vonatkozóan. Az udmurt fálvakban a munkát és a térhasználatot még mindig a hagyományok irányítják. Ennek ellenére az asszonyok, a szovjet időszakot jellemző magas férfi halálozási arány miatt a falu eseményeinek szervezői kulcsszerepét kapták. A hit hagyományainak fenntartása és a falusi ünnepek szervezése a nők felügyelete alá tartozott a forradalom előtt is.

TRADÍCIÓ ÉS AZ IDENTITÁS MEGALKOTÁSA

Az európai nacionalizmusról és a hagyományok folyamatairól írt tanulmányukban Hobsbawm és Anderson megkülönböztetett figyelmet szenteltek az államhatalom legitimációjának. Ez az államközpontú megközelítés nem veszi tekintetbe az etnonacionalizmus által felvetett problémákat. Az etnonacionalizmus problémái számtalan módon kapcsolódnak a jelen világ globalizációs folyamataihoz. Az északi orosz kisebbségek kultúrájuk újrateremtése során, a jelenlegi helyzetre egyformán reagálnak hagyományos és modern módon.

A hagyományt és a kulturális identitást a globalizáció irányába vezető tendenciákkal szembenálló jelenségként, valamint a nemzetek közötti kapcsolatok keretén belül és nem csupán önálló, más nemzetektől független, nemzeti, lokális, etnikai és társadalmon belüli megkülönböztető jegyekként kell tekintenünk. Az Oroszország és Szibéria területén élő kisebbségek egy multikulturális társadalomhoz tartoznak, így identitásuk, a többi nemzetiséghez fűződő kapcsolatukon keresztül formálódik. Az ebben a régióban fellelhető, egy-egy etnikumhoz tartozó vallás hagyományai akkor érthetőek meg, ha nem az egésztől független, elszigetelt részként vizsgáljuk, hanem más csoportok hasonló hagyományaival összefüggésben. A finnugor vallásokat elemző korai tanulmányok legfőbb problémája éppen az volt, hogy a vallásokat a tudat, a kultúra fő áramlatától elszakadt megnyilvánulásaiként értelmezték. A finnugor vallások vizsgálatánál mindenképpen figyelembe kell venni a különféle etnikai kapcsolatok és az asszimiláció hosszú történeti folyamatát, amelynek eredményeképpen orosz közegben kialakult egy helyi vallásokat gyakorló kisebbségi sziget.

Amikor hagyományvesztésről, a hagyomány megalkotásáról vagy annak hitelességéről beszélünk, nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a tradicionális kultúrák vizsgálata – különösen a gyakorlat- és az akcióelméletek tükrében – megkérdőjelezi a hagyományos kultúrák statikusságát. Belülről tekintve még a hagyományos kultúra is különféle motivációk, érdekek, túlélési stratégiák és a hagyományok kreatív feldolgozása küzdőterének tűnik.

A kulcskérdés: milyen mértékig és milyen módon függnek az emberek a különböző kultúrákban a hagyományoktól, illetve milyen mértékben vesznek részt a hagyományok felépítésével a kultúrateremtés

folyamatában? Ma már senki sem jellemzi úgy az egyéneket – még a hagyományos társadalmak tagjait sem –, mint akiket társadalmi normák és szabályok oly módon kötnek, mint ahogyan ezt az 1960-as évek interakcionalizmusa vagy a Parsons iskola állította. Valószínűleg egyetlen kultúra sincs, amely tagjainak a választás teljes szabadságát biztosítaná. Inkább arról van szó, hogy a különböző kultúrák különböző dialektikus kapcsolatokat alakítanak ki, amelyekben a tevékenységek mozgásterét a különféle konvenciók és társadalmi kényszerek határozzák meg.

Az eltérő kulturális folyamatok együttélését hangoztató tudósok úgy gondolják, hogy a hagyományvesztés folyamata nem légüres térben történik, hanem éppen a hagyományörzéssel párhuzamosan: a hagyományos életmód kialakításával vagy újra alkotásával (Heelas 1996: 7). A hagyományok mindig nyitottak az emberi tevékenységek felé. Timothy Luke és Barbara Adam szerint vannak bizonyítékok arra, hogy hagyományvesztés ténylegesen történik. A hagyományvesztés azonban nem az összes hagyomány eltűnését jelenti, hanem olyan jelenségeként értelmezhető, amely vagy versenyez a hagyományok megőrzésének és konstruálásának folyamataival, vagy befolyásolja és áthatja azokat (Luke 1996, Adam 1996).

A felbomló intézményekhez kötött hagyományok eltűnnek, de eközben teret engednek hagyományt őrző és teremtő új közösségeknek. A multikulturális közösségekben a hagyományok olyan eszközként szolgálnak, amelyek megkülönböztető identitást teremtenek, megalkotják és kifejezik egy személy vagy csoport lényegét. Az etnomimézis, azaz egy korábbi kultúra utánzása, a kis lélekszámú kisebbségek túlélésért folytatott küzdelmének jele. A hagyomány egyesíti a lakóhelyükről elűzött közösségeket, és jelentős különbségeket teremt a konszolidált városi tömegeken belül. A hagyományokhoz kötődő folyamatok az identitásformálásra való törekvéseket jelenítik meg egy olyan világban, ahol a gazdaság, a technika és az információáramlás megváltoztatja a lokális és globális világ kapcsolatait.

AZ IDENTITÁS REPREZENTÁCIÓJÁNAK KÜLÖNFÉLE SZIMBOLIKUS FORMÁI

A hagyományok globális közegben való vizsgálata igazolja, hogy a nyugati társadalomtudományok által használt olyan korszak-ellentétpárokkal, mint tradicionalizmus és modernizmus, modernizmus és posztmodernizmus, illetve a vegytiszta „előtti-utáni” gondolkodásmóddal lehetetlen a jelenkor összetett jelenségeit kezelni (Heelas 1996: 3). Az Európában vagy más kontinenseken éppen folyamatban lévő társadalmi válságokat nem lehet megérteni pusztán a politikai és társadalmi struktúrák változásainak vizsgálata alapján, illetve a történelmet korszakokra osztó szemlélettel. Az egyre nagyobb mértékben különböző kisebbségekből és mindig is társadalmilag, gazdaságilag és kulturálisan egymástól elválasztott csoportokból álló csendes többség életmódját és világszemléletét nem csak a közös „európai” vagy nemzeti szemlélet és viselkedési modell, hanem a helyi jelentőséggel bíró kulturális hagyományok egész sora formálja. A jelen újjászerveződő politikai rendszereinek különböző módokon és sokféle életmódban megtestesülő, helyi, etnikai, korszecifikus és egyéb szemléletekkel kell szembesülniük, és ez a jövő fő irányvonalait is befolyásolni fogja.

*Elhangzott a „Protection and Development of Our Intangible Heritage” (1998, szeptember 4–6.) című UNESCO konferencián Joensuu-ban (Finnország).

BIBLIOGRÁFIA

Abrahams, Roger D.

- 1993 Phantoms of Romantic Nationalism in Folkloristics. *Journal of American Folklore* 106 (419): 3–37.

Adam, Barbara

- 1996 Detraditionalization and the Certainty of Uncertain Futures. In: Heelas, Paul – Lash, Scott – Morris, Paul (eds.): *Detraditionalization*. Cambridge – Oxford: Blackwell Publishers, 134–148.

Anderson, Benedict

- 1987 (1983) *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London – New York.

Anttonen, Pertti J.

- 1993 Folklore, Modernity, and Postmodernism: A Theoretical Overview. In: Anttonen, Pertti J. – Kvideland, Reimund (eds.): *Nordic Frontiers. Recent Issues in the Study of Modern Traditional Culture in the Nordic Countries*. (NIF Publications No. 27.) Turku, 17–34.
- 1996 (ed.) *Making Europe in Nordic Context*. (NIF Publications No. 35.) Turku: Nordic Institute of Folklore.

Appadurai, Arjun

- 1996 *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. (Public Worlds, vol. 1.) Minneapolis – London: University of Minnesota Press.

Battaglia, Debora (ed.)

- 1995 *Rhetorics of Self-Making*. Berkeley, Los Angeles – London: University of California Press.

Bendix, Regina

- 1997 *In Search of Authenticity. The Formation of Folklore Studies*. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

Bhaba, Homi K.

1994 *The Location of Culture*.
London – New York: Routledge.

Boyer, Pascal

1990 *Tradition as Truth and Communication. A Cognitive Description of Traditional Discourse*. Cambridge et. al.

Bright, Charles – Geyer, Michael

1987 For a unified history of the world in the twentieth century. *Radical History Review* 39: 69–91.

Clifford, James

1986 On Ethnographic Allegory. In: Clifford, James – Marcus, George E. (eds.): *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley, Los Angeles – London: University of California Press. 98–121.

1988 *The Predicament of Culture. Twentieth-Century Ethnography. Literature and Art*. Cambridge – London: Harvard University Press.

Clifford, James – Marcus, George E. (eds.)

Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography. Berkeley, Los Angeles – London: University of California Press.

Cohn, Bernard S.

1981 Anthropology and History in the 1980's. *Journal of Interdisciplinary History* 12 (2): 227–252.

Crapanzano, Vincent

1977 The Writing of Ethnography. *Dialectical Anthropology* 2: 69–73.

Crapanzano, Vincent

1992 *Hermes' Dilemma and Hamlet's Desire. On the Epistemology of Interpretation*. Cambridge, Massachusetts – London: Harvard University Press.

Davies, Ioan

1995 *Cultural Studies and Beyond. Fragments of Empire*. London – New York.

Dwyer, Kevin

1977 On the Dialogic of Field Work. *Dialectical Anthropology*

- 2: 143–151.
- 1982 *Moroccan Dialogues: Anthropology in Question*.
Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Ehn, Billy – Frykman, Jonas – Löfgren, Orvar**
- 1993 *Försvenskningen av Sverige. Det nationellas förvandlingar*. Stockholm: Natur och kultur.
- Ekholm-Friedman, Kajsa – Friedman, Jonathan**
- 1994 Global complexity and the simplicity of everyday life. In: Miller, Daniel (ed.): *Worlds apart. Modernity through the Prism of the Local*. London – New York: Routledge. 134–155.
- Gellner, Ernst**
- 1983 *Nations and Nationalism*. Oxford: Basil Blackwell.
- Fabian, Johannes**
- 1991 *Time and the Work of Anthropology. Critical Essays 1971–1991*. Harwood: CHUR.
- Friedman, Jonathan**
- 1992a Myth, History and Political Identity. *Cultural Anthropology* 7: 194–210.
- 1992b Past in the Future. History and the Politics of Identity. *American Anthropologist* 94 (4): 837–857.
- 1994 *Cultural Identity and Global Process*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Gellner, Ernst**
- 1983 *Nations and Nationalism*. Oxford: Basil Blackwell.
- Giddens, Anthony**
- 1991 *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity.
- 1994 Living in a Post-Traditional Society. In: Beck, Ulrich – Giddens, Anthony – Lash, Scott: *Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Stanford, Cal.: Stanford University Press. 56–109.
- Ginsburg, Faye**
- 1995 Production Values: Indigenous Media and the Rhetoric of Self-Determination. In: Battaglia, Debora (ed.):

Rhetorics of Self-Making. Berkeley, Los Angeles – London: University of California Press. 121–138.

Hall, Stuart

- 1991 The Local and the Global: Globalization and Ethnicity. In: Anthony D. King (ed.): *Culture, Globalization and the World-System. Contemporary Conditions for the Representation of Identity*. Houndsmills – Basingstoke – Hampshire – London: MacMillan Education LTD. 19–39.

Handelman, Don

- 1993 The Absence of Others, the Presence of Texts. In: Lavie, Smadar – Narayan, Kirin – Rosaldo, Renato (eds.): *Creativity/Anthropology*. Ithaca – London: Cornell University Press. 133–152.

Handler, Richard

- 1988 *Nationalism and the Politics of Culture in Quebec*. Wisconsin – Madison: The University of Wisconsin Press.

Hannerz, Ulf

- 1996 *Transnational Connections. Culture, People, Places*. London – New York: Routledge.

Harvey, Penelope

Hybrids of Modernity. Anthropology, the Nation State and the Universal Exhibition. London – New York: Routledge.

Heelas, Paul

- 1996 Introduction. In: Heelas, Paul – Lash, Scott – Morris, Paul (eds.): *Detraditionalization*. Cambridge – Oxford: Blackwell Publishers. 1–20.

Heidegger, Martin

- 1967 *What Is a Thing?* Trans.: W.B. Barton Jr., – Vera Deutsch. Chicago: Henry Regnery.

Hobsbawm, Eric – Ranger, Terence

- 1984 (1983) *The Invention of Tradition*. Cambridge et al.

Honko, Lauri

1988 (ed.) *Tradition and Cultural Identity*. Turku: Nordic Institute of Folklore.

1991 The Folklore Process. *Folklore Fellows' Summer School Programme*. Turku: FFSS.

1996 Epic and Identity: National, Regional, Communal, Individual. *Oral Tradition* 11 (1): 18–36.

Jameson, Fredric

1987 Regarding postmodernism – a conversation with Fredric Jameson. *Social Text* (Fall) 29–54.

Keesing, Roger M.

1992 *Custom and Confrontation*. Chicago: The University of Chicago Press.

Knuuttila, Seppo

1989 What the People of Sivakka Tell about Themselves. In: Siikala, Anna-Leena (ed.): *Studies in Oral Narrative*. (Studia Fennica 33.) Helsinki: The Finnish Literature Society. 111–126.

Lavie, Smadar – Narayan, Kirin – Rosaldo, Renato (eds.)

Creativity/Anthropology. Ithaca and London: Cornell University Press.

Linde-Laursen, Anders

1995 *Det nationale natur. Studies i dansk-svenske relationer*. Lund: Historiska Media.

Linnekin, Jocelyn

1983 Defining Tradition: Variations on the Hawaiian identity. *American Ethnologist* 10. 241–252.

1990 The Politics of Culture in the Pacific. In: Linnekin, Jocelyn – Poyer, Lin (eds.): *Cultural Identity and Ethnicity in the Pacific*. Honolulu.

Luke, Timothy W.

1996 Identity, Meaning and Globalization: Detraditionalization in Postmodern Space-time Comparison. In: Heelas, Paul – Lash, Scott – Morris, Paul (eds.): *Detraditionalization*.

Cambridge – Oxford: Blackwell Publishers. 109–133.

Marcus, George

- 1992 Past, Present and emergent identities: requirements for ethnographies of late twentieth-century modernity worldwide. In: Lash, Scott – Friedman, Jonathan (eds.): *Modernity & Identity*. Oxford – Cambridge: Blackwell Publishers. 309–330.
- 1995 On Eccentricity. In: Battaglia, Debora (ed.): *Rhetorics of Self-Making*. Berkeley, Los Angeles – London: University of California Press. 43–58.

Mills, Margaret A.

- 1991 *Rhetorics and Politics in Afgan Traditional Storytelling*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Morphy, H.

- 1995 Aboriginal art in global context. In: Miller, Daniel (ed.): *Worlds apart. Modernity through the Prism of the Local*. London – New York: Routledge.

Ortner, Sherry

- 1994 Theory in Anthropology since the Sixties. In: B. Dirks, Nicholas – Eley, Geoff – B. Ortner, Sherry (eds.): *Culture/Power/History. A Reader in Contemporary Social Theory*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. 372–411.

Ricoeur, Paul

- 1976 *Interpretation Theory*. Texas, Austin: Texas Christian University Press.

Rousseau, Jean-Jaques

- 1964 *Ouvres Complètes*. Vol. 3. Du Contrat Social; Ecrits Politiques. Paris: Bibliotheque de la Pléiade.

Shils, Eward

- 1981 *Tradition*. London – Boston.

Tedlock, Dennis

- 1979 The Analogical Tradition and the Emergence of a Dialogical Anthropology. *Journal of Anthropological*

Research 35. 387–400.

1983 *The Spoken Word and the Work of Interpretation.*
Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Tedlock, Dennis – Mannheim, Bruce

1995 *The Dialogic Emergence of Culture.*
Urbana – Chicago: University of Illinois Press.

Tuleja, Tad

1997 *Usable Pasts. Traditions and Group Expressions in North America.* Logan, Utah: Utah State University.

Wagner, Roy

1981 *The Invention of Culture.* Revised and Expanded Edition.
Chicago – London: The University of Chicago Press.

Williams, Raymond

1977 *Marxism and Literature.* Oxford: Oxford University Press.